

* * *

Lynn Abrams, *Oral History Theory*,
Routledge, London & New York 2010, ss. 214

Oral history, czyli historia mówiona, ma w Polsce stosunkowo krótką tradycję, choć jej rozwój w ostatnich dziesięciu latach można nazwać co najmniej żywiołowym. Wieloletnia (bo od lat osiemdziesiątych XX wieku) działalność Ośrodka „Karta” i jego agend, praca dokumentacyjna i edukacyjno-artystyczna, jaką prowadzi od dwudziestu lat „Teatr NN Brama Grodzka” w Lublinie są wyjątkami. Szczęśliwie temat pamięci społecznej, zyskawszy ostatnimi laty na popularności w polskiej historiografii i poza nią, wzmocnił zarazem przedsięwzięcia spod znaku *oral history*. Efektem są projekty naukowe realizowane przez akademickich historyków (wystarczy wymienić nazwiska: Piotra Filpkowskiego, Dobrochny Kałwy, Barbary Klich-Kluczewskiej), jak i inicjatywy badawczo-edukacyjno-popularyzatorskie, wcielane w życie w różnego rodzaju instytucjach kultury (poza wyżej wspomnianymi np. Muzeum Powstania Warszawskiego, wrocławski Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”) i organizacjach pozarządowych (np. Stowarzyszenie „Artefakty”). W 2010 roku powstało Polskie Towarzystwo Historii Mówionej – POHA, skupiające „oralistów” (propozycja translatorska *oral historian* wysunięta przez D. Kałwę) ze środowisk akademickich oraz historyków amatorów.

Oral history jest od co najmniej kilku lat przedmiotem nauczania akademickiego: pierwsze kursy historii mówionej pojawiły się na kierunku historia na Uniwersytecie Jagiellońskim, tutaj także w oparciu o tę metodę od kilku lat powstają prace licencjackie i magisterskie. Podobnie wygląda sytuacja na uniwersytetach warszawskich, w Poznaniu, Lublinie, Łodzi, Olsztynie etc. Niestety, do tej pory na polskim rynku wydawniczym ukazała się tylko jedna publikacja o charakterze podręcznikowym, adresowana jednak do młodzieży gimnazjalnej i licealnej, która w ostateczności może służyć studentom, ale z pewnością nie spełnia oczekiwań społeczności akademickiej¹.

Książka Lynn Abrams *Oral History Theory* może być zatem dobrym początkiem wypełniania tej luki w uczelnianych bibliotekach. Autorka, wieloletni wykładowca Glasgow University, swą publikację przygotowała z myślą zarówno o studentach, jak i wszystkich praktykujących historię mówioną, którzy poszukują syntetycznego obrazu współczesnych perspektyw metodologicznych w tej dziedzinie.

Nie jest to typowy podręcznik z nurtu instruktażowego: nie znajdziemy tu wskazówek, jak przygotować projekt *oral history*, jak przeprowadzić wywiad, jak archiwizować nagrania czy jak je interpretować i publikować. *Oral History Theory* to poziom rzeczywiście akademicki, ale w formie przystępnej: w doskonale skonstruowanej, choć nie-

¹ A. Drobik, M. Jarząbek, M. Kurkowska-Budzan, M. Stasiak, E. Szpak, *Historia mówiona. Elementarz*, Warszawa 2008.

wielkiej objętościowo książce Lynn Abrams zawarła podstawowe, najważniejsze i, co istotne, najbardziej współczesne problemy, z którymi mamy do czynienia, prowadząc badania w nurcie historii mówionej.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów: wstępny pt. *Turning Practice into Theory* m.in. definiuje *oral history*, przy czym autorka nie rezygnuje z niuansowania, przedstawiając definicje na tle kultury (historycznej, geograficznej). Najważniejsze jest tu jednak nakreślenie perspektywy teoretycznej, jaką przyjmuje Abrams, czyli wyjście z założenia, że wywiad *oral history* to „zdarzenie komunikacyjne” i że owo spotkanie dwóch „realnych osób w realnym czasie” jest kluczowe dla wszelkich teoretycznych i interpretacyjnych implikacji. Jest ona w swym stanowisku zgodna z tym, co pisze i praktykuje Alessandro Portelli – prekursor zwrotu lingwistycznego w historii mówionej.

Rozdział drugi traktuje o „osobliwościach *oral history*”, poruszając niekiedy problemy dość słabo rozpoznane przez samych badaczy, takie jak np. zmienność i nieskończoność narracji ustnej, ale oczywiście przede wszystkim zapoznając czytelnika z tym, czym jest, a czym nie jest historia mówiona. Rozdziały od trzeciego do siódmego, zgodnie z zapowiedzią ze wstępu, przyjmują format, w którym najpierw przedstawiona jest wiedza teoretyczna, następnie omówione są dyskusje wokół tych zagadnień teoretycznych, jakie miały miejsce w środowisku *oral history*, na koniec zaprezentowano autorskie sugestie sposobów przełożenia owych teorii na praktykę. Wymienione rozdziały traktują o problemach konstruowanej tożsamości rozmówców, relacjach, jakie nawiązują się w trakcie wywiadu między badaczem i rozmówcą, o pamięci i jej narracjach oraz zasadach nimi rządzących, o opowieści ustnej jako *performance* i trudnościach z zachowaniem jego oryginalności, o problemach dominacji i manipulacji w sytuacji wywiadu, kwestiach nadużyć popełnianych przez badaczy (głównie przy okazji publikacji).

Z punktu widzenia historyka interesujące jest przedstawienie tych zagadnień w świetle dokonań nauk społecznych, psychologii, gerontologii. Wnosi to do pracy wartość zarówno informacyjną, jak i metodologiczną i po raz kolejny przekonuje czytelnika, że nurt *oral history* przekracza granice dyscyplin i stymuluje dyskusję między naukami humanistycznymi, społecznymi i biologicznymi.

Wymienione wyżej tematy są uniwersalne, niezwykle istotne, można powiedzieć palące, dla współczesnych historyków, ale także dla antropologów, socjologów jakościowych, kulturoznawców pod każdą szerokością geograficzną. Warto zatem zapoznać się z nimi za pośrednictwem książki Lynn Abrams i spojrzeć na nie jej oczami. Jest to niewątpliwie publikacja bardzo naznaczona osobistym doświadczeniem badawczym autorki i mocno osadzona w kulturze anglosaskiej. Można przez to Abrams zarzucić, że w bądź co bądź publikacji podręcznikowej zupełnie ignoruje dokonania np. niemieckiej historii mówionej czy to, co się dzieje w tej dyscyplinie w krajach Ameryki Łacińskiej, ale powtórzę: jest to książka przede wszystkim o metodzie i jej problemach, do tego oparta na rzeczywistych doświadczeniach, którymi autorka szczerze dzieli się z czytelnikiem. Ona naprawdę wie, o czym pisze. Można jej zaufać.

Marta Kurkowska-Budzan